

TRNOVO (nekdanja bolgarska prestolnica).

OB ZATONU POLUMESECA.

Zgodovinski spomini. — Spisal dr. Josip Gruden.

Angel miru se je spustil na okrvavljene balkanske dobrave, razprostrl je roke nad borečimi se četami, ustavil gromenje topov in obrisal krvave sraže trudnih boriteljev, ki so v trumah obležali na bojnem polju. Polmesec klone v zaton. . . Zmagoslavni prapori balkanskih zaveznikov stoje na tesni zemeljski ožini, ki loči Črno morje od Marmarskega zaliva in kjer se na koncu kopne zemlje v bajnolepi legi razprostira glavno mesto Turčije, starodavni Carigrad. Prav tam, med Selimbrijo in Derkosom, so l. 1512. bizantinski cesarji v strahu pred navali Slovanov postavili »Dolgo zidovje«, da si zavarujejo svoje stolno mesto. Toda silnih napadov Jugoslovanov, ki so takrat drli preko Donave v Tracijo in Macedonijo, te utrdbe niso mogle vzdržati. Tje do carigrajskih mestnih vrat so se raztezali njihovi vojni pohodi. Že je prestrašeni cesar Justinijan ukazal spraviti iz mesta vse dragocenosti, da ne padejo barbarom v roke, že je oborožil vse ljudstvo k obupnemu zadnjemu odporu, ker je mislil, da grozi bizantinski državi na Balkanu popoln počin. — In tam, kjer so pred 1350 leti stali slovanski rodovi in s pestjo bili po utrjenih carigrajskih vratih, tam stoje danes njihovi pozni potomci, pripravljene, da preko zadnjega utrjenega pasu prodro v turško stolno mesto.

Turško gospodstvo v Evropi se nagiblje h koncu. Morda je le še vprašanje nekaterih desetletij ali celo le nekaterih let, da izgine polmesec tudi s tiste ozke zemeljske ožine, kjer je sedaj našel svoje zadnje zavetje. Ž njim bode izginila zadnja sled petstoletne turške vlade, ki ostane v povestnici Jugoslovanov zapisana s krvavimi črkami. Kaj čuda, ako ob teh svetovnih dogodkih živo zazveni tudi struna v duši slovenskega ljudstva in če se ob zadnjem velikem boju Jugoslovanov z Osmani spominja svojih lastnih stoletnih bojev, ki jih je moralo izvojevati s kletim sovražnikom krščanskega imena. Kakor sedaj ob Vardarju in Marici, tako so se pred 450 leti in pozneje bili krvavi boji ob Savi in Dravi, kjer so Slovenci vzajemno s Hrvati branili krščansko kulturo zapadne Evrope pred turškim nasilstvom. Ti časi so bili junaška doba našega naroda. Tedaj se je razvilo njegovo viteško mišljenje, dvignila njegova samozavest in vzlic bridkim izkušnjam ga je prešinjala neukročena odporna sila. Zato je ta doba podala narodnim pesmim in pripovedkam največ snovi in se najbolj vtisnila ljudskemu spominu.

* * *

Bilo je v temni noči l. 1353. Ob Dardanelah, kjer se sedaj vrste utrjeni turški forti in grozeče

cevi velikih topov zabranjujejo tujim ladjam prevoz, so stali takrat bizantinski gradovi, letovišča odlične gospode, in skoz njihova razsvetljena okna so padali prameni žarkov na mirno morsko gladino. Sredi nočne tišine je vesljalo osemdeset mož na plavu iz okornih hlodov, zvezanih z jermeni iz volovskih kož, proti evropskemu obrežju. Bili so vojaki sultana Sulejmana, ki jih je poslal, da ponoči napadejo utrjen grad Tzymbe (sedaj Čini ali Džemenlik), poldruho uro nad Galipolijem. Neopažena je pristala četa na bregu blizu gradu. V hipu so splezale temne postave čez visoko obzidje, prestrašene stražarje deloma pobile, deloma ujele. Po kratkem boju je bila trdnjavica v njihovi oblasti. Prva turška postojanka na evropskih tleh je bila dobljena.

Turki so nastavili na svoji novi posesti močno posadko 3000 vojakov, z njo obvladovali važno morsko ožino in pričeli vedno bolj razširjati svojo oblast. Kmalu jim je padlo v roke cvetoče trgovsko mesto Galipoli, »ključ Cariğrada in vse Evrope«, zavzeli so Ipsalo, Rodosto, Demotiko, Čorlu. Leta 1363. se je izvojevala bitka z Grki pred Odrinom (Adrianopel) in znamenito mesto je prišlo v turško oblast. Bolgarski car Ivan Sišman III. se je moral ukloniti sultanu Muratu I. in postati njegov vazal. V poroštvo svoje zvestobe mu je dal svojo sestro za ženo. Še danes proslavlja bolgarska narodna pesem Maruljo, lepo Bolgarko, ki si je kot turška carica izvolila, da ostane kristjana, dasiravno ji je sultan ponudil posebno džamijo, vso napolnjeno s srebrnimi svečniki, ako se poturči.

Balkanski narodi so se zavedli velike nevarnosti, ki jim preti. Tudi takrat so sklenili neko balkansko zvezo, v kateri so bili Srbi, Bolgari, Rumunci in Albanci. Izprva se jim je posrečilo doseči nekaj uspehov, toda nesloga jih je hitro zopet razdružila. Po hudem porazu na Kosovem polju, na Vidov dan (15. junija) leta 1389., je bila usoda Jugoslovanov za pet stoletij odločena.

Zdaj so posegle vmes »velevlasti«. Na prošnjo rumunskega vojvoda Mirča in grškega cesarja Emanuela se je ogrski kralj in nemški cesar Sigismund I. 1396. dvignil na veliko bojno torišče proti Turkom. Nič manj ni nameraval, kakor da zapodi neljube goste nazaj v Azijo. Delale so se velike priprave. Sigismund je iskal pomoči pri Nemcih, Francozih in Burgundcih, ki so mu poslali močne čete na pomoč. Papež Bonifacij IX. je po avstrijskih deželah, po Tirolskem in Solnograškem ukazal oznanjevati križarsko vojsko. Celo Angleži so prišli s tisoč možmi. Bojna sreča je bila izprva Sigismundu mila. Mesto Vidin v Bolgariji je bilo

z naskokom zavzeto in tamošnja turška posadka ujeta. Toda pri Nikopolju zadene križarsko vojsko usodni udarec. Sam sultan Bajazet je s 100.000 vojaki prihitel na bojno polje, da se meri z močnim nemškim cesarjem.

Tu so stali Slovenci prvikrat Turkom nasproti.

Grof Herman II. Celjski je vodil slovenske križarje iz Spodnje Štajerske in Kranjske, ki so z Bavarci vred tvorili središče krščanske vojske. V prvo bojno vrsto so stopili francoski vitezi, na desnem krilu je stal hrvaški ban Štefan Lackovič, na levem vojvoda Mirča z Rumuni.

Toda kaj je premoglo težko krščansko viteštvo proti lahki turški konjici? Kakor železen zid so stali Francozi, kakor klin se zarili v sovražne vrste. Turški konjiki pa so jih obletavali z vseh strani, jih napadali pa se zopet umikali. Le prehitro je bilo viteštvo v težkih železnih oklepih utrujeno in ko se je sultan Bajazet sam s svojimi janičarji nanje navalil, je bil zid predrt, porušen. Ko so videli bojevniki na obeh krilih, kako so konji francoskih vitezov brez jezdecev tekali po bojnem polju, so se začeli tudi sami umikati. Le središče vojske je hrabro vztrajalo in pričelo s Turki obupen boj. Zmaga bi se bila nagnila na krščansko stran, da ni prihitel sultanov vazal, srbski knez Štefan Lazarevič, in se vrgel na utrujene Sigismundove čete. Sedaj je bil vsak daljni odpor zaman. Pod okriljem slovenskih in bavarskih čet, ki jih je vodil celjski grof Herman, se je umaknil cesar Sigismund proti Donavi, kjer ga je čakalo nekaj ladij. Tu je našel rešilno zavetje hkrati z ostrogoškim nadškofofom Ivanom Kanižajem, grofom Hermanom, banom Nikolajem Gorganskim in nekaterimi drugimi magnati. Toda le en del razbite vojske se je mogel rešiti na brodovje, vse drugo so deloma pogoltnili valovi reke Donave, deloma pa ujeli Turki. Bajazet je hotel zdaj hudo kaznovati drzne gjavre, ki so ga vznemirjali v njegovi posesti. Kakor veli sporočilo, se je že na bojišču zaklel, da si hoče osvojiti Budimpešto, ukloniti Nemčijo in Italijo in da mora njegov konj zobati oves z altarja sv. Petra v Rimu. Kakor povodenj so se razlile njegove čete čez Hrvaško, jugozapadno Ogrsko in Štajersko.

Takrat so slovenske dežele prvikrat občutile turško divjost.

Turki so opustošili Slavonijo in prodirali ob Savi in Dravi proti zapadu. Na odpor niso menda naleteli nikjer, ker je vest o strašnem porazu krščanske vojske pri Nikopolju povsod povzročila tolik strah, da se nihče ni upal zmagalcem v bran postaviti. Ena teh zmage pijanih in ropazeljnih

čet je vdrla ob Dravi na Štajersko, prekoračila reko, nenadoma naskočila mesto Ptuj, ki je bilo brez obrambe, ga oropala, zažgala in strašno plenila po vsej okolici. Turki so takrat odpeljali s seboj okoli 16.000 mož, žen in otrok. En del teh jetnikov je ostal na Grškem, druge so poslali v Malo Azijo.

Strah in trepet je prešinil vse slovensko ljudstvo, ko se je zavedlo strašne nevarnosti, ki mu je pretela od jugovzhoda. Gospoda je hitela utrjevati svoje gradove, meščani so popravljali obzidje, okope in jarke, le za skupno obrambo dežele se ni storilo ničesar.

Ta prvi naval je bil le poizvedovalni pohod, ki je služil Turkom v to, da so nekoliko spoznali kraje in ljudi, kjer so si pozneje tolikrat poiskali sužnjev in drugega bogatega plena. Za enkrat so veliki napadi ponehali, in več kot polstoletja so imele naše dežele mir. Treba je bilo preje na Balkanu poraziti zadnje predstraže, Carigrad, Albanijo in Bosno, preden so turški roparji postali neomejeni gospodarji na naših tleh.

Ko je pa bilo poraženo in zasuznjeno bosensko kraljestvo, tedaj je bila Turku odprta pot v naše dežele. Pričela se je doba najhujših turških navalov, ki so več kot tri desetletja skoraj leto za letom pridrli v naše dežele, jih oplenili in požgali. Pri vseh teh napadih si Turki sicer niso namerali osvojiti naše zemlje, tudi navadno ni šlo za redna vojna podjetja na ukaz sultanov, temveč le za roparske pohode večjih ali manjših turških čet, ki so iz Bosne preko Save vdrla na Hrvaško in Slovensko, da si poiščejo bogatega plena in nasitijo svojo krvoločnost.

Koroški župnik Unrest, ki je pastiroval v slovenski Diholici (Techelsberg) in bil sam priča strašnih dogodkov, nam je podal natančno kroniko teh vsakoletnih napadov. Prvi napad l. 1469. na svoj preprosti način takole opisuje: »Takrat so prišli Turki v deželo Kranjsko, in sicer v Metliko, z dvema četama. Bili so ravno binškošni prazniki. Utaborili so se pri mestu in tamkaj ostali do naslednje sobote. Potem so se mavharji (Sackmänner) odpravili, požgali in oplenili vso okolico. Polovili so ljudi, starčke so pomorili, drugo ljudstvo odpeljali s seboj, otroke so natakneli na kole ali pomandrali v luže, cerkve so vse požgali in oplenili, svete hostije oskrunili, žene in dekleta onečaščali in do smrti mučili. Ostali so v deželi 14 dni in so iz nje odvedli več kakor 60.000 ljudi. Kranjski stanoví so sicer naglo začeli zbirati vojake, iz vsake hiše po enega oboroženega moža. Turki pa so se umaknili čez Kolpo. Ko so prišli do reke, je bila tako narasla, da niso mogli svojih

jetnikov hitro prepeljati. Zato so jih čez tisoč na bregu poklali. Isto leto so prišli Turki tudi proti Krškemu, storili veliko škodo s požiganjem in mnogo jetnikov odpeljali.«

Leta 1471. so bili Turki trikrat na Kranjskem. Bosenski paša Ezebeg je vedel, da se mu v naših deželah ni bati nikakega odpora, ker se je avstrijski vladar, cesar Friderik III., takrat mudil na državnem zboru v Regensburgu. Njegove čete so to pot oplenile vso Kranjsko tja do Karavank in Savinjsko dolino okoli Celja. Koliko gorja je bilo takrat v deželi, posnamemo iz poročila, ki ga je stotnik mesta Celja poslal državnemu zboru v Regensburg: »Lepa opatija Stična je razrušena, Pleterje v razvalinah, Jurkloster, dva samostana v Savinjski dolini (Gornji grad in Novi kloster), dva v ljubljanskem predmestju (avgušinski in frančiškanski) razdjana; Velesovo in Mekine oropane, nune odpeljane. Na Kranjskem so ljuti sovražniki razrušili in požgali blizu 40, na Štajerskem pa 24 cerkva, iz prve dežele so odgnali 10.000, iz druge 5000 duš; pet trgov in okoli 200 vasi so oropali in razdjali. Kamorkoli so prišli, je bilo vse požgano in pokončano. In vendar preže Turki še ob meji v treh taborih na rop in umor.«

V naslednjih letih so bili Turki redni gostje na Slovenskem. Skoraj vsako leto je zaznamovano v Unrestovi kroniki s požigi cerkva, ropanjem in morijami. — L. 1473. je turški napad veljal posebno Koroški, ki je takrat prvič videla sovražnika v svojih mejah, dve leti pozneje so vdrli na Štajersko in divjali po Dravskem polju od Ptuja do Lembaha. Unrest posledice vseh teh napadov kratko označuje s sledečimi besedami: »Hrvaška je skoraj popolnoma oropana in požgana, ljudstvo odpeljano v sužnost. Le nekatera utrjena mesta in gradovi se še drže. Velik del Istre je požgan, ljudje in njihovo premoženje ugrabljeno, prav tako velik del Krasa. Kranjske je polovico uničene in oplenjene, v grofiji celjski vsaj velik del. Koroška je izgubila mnogo ljudi in imetja.«

Kako usoden čas je takrat napočil za Slovence, kako živo so čutili, da gre za njihov obstoj in da jim skoraj bije zadnja ura, vse to priča obupna prošnja za pomoč, ki so jo kranjski deželni stanoví naslovili na papeža Siksta IV. V njej pravijo: »Osemkrat je že turški sovražnik pridrl z veliko množico v našo deželo, jo požgal in tako opustošil, da se mora smiliti Bogu, Vaši svetosti in vsakemu kristjanu. Kaj nas pa čaka, ako nam še sedaj kristjani ne pridejo na pomoč? Nič drugega, kakor da se bomo mi (Kranjci) in prebivalci Slovenske krajine, Metlike, Istre, Krasa in še drugih sosednjih pokrajin, ki z nami vred enako

silo trpe, morali vzdigniti in zapustiti deželo, mesta, gradove in domovino. Ako pa bode do tega prišlo, česar se bojimo, kje bode ta revna in preganjana množica našla zavetja in živeža?»

Papež je sicer ukazal nabirati vojake in denar za križarsko vojsko, vendar do večjega vojnega podjetja ni prišlo, ker je imel cesar Friderik III. dovolj posla s svojimi domačimi nasprotniki in se ni mogel odločiti za pogumen odpor proti Turkom.

Medtem so se vrstili napadi leto za letom naprej. — Kako so se bili Turki že seznanili z našimi kraji in navadami, priča napad l. 1475. ob Miklavževem semnju na Muljavo. Bosenski paša Ahmet je bil zvedel, da se tisti dan zbere na Muljavi pri Stični izredno veliko ljudstva iz vse Dolenjske. Zato pridirva z močno četo nad iznenadene sejmarje, jih deloma poseka, deloma ujame in okoli 4200 oseb obojega spola odpelje s seboj.

Naslednje leto zaznamuje drzen roparski pohod po vsem Kranjskem, Spodnjem Štajerskem, Koroškem in po Krasu. Spričo brezbriznosti cesarja Friderika III. in stanov, ki niso nič izdatnega storili v obrambo dežele, po pravici toži Unrest: »Naj vendar pomisli vsak pameten človek, kako je mogoče, da je tako majhna četa Turkov, ki so jo cenili k večjemu na 2000 mož, smela brez ovire divjati po Dravski dolini, Koroškem, Slovenski krajini, po Kranjskem in Krasu in povzročiti toliko škode, ne da bi se ji kdo ustavil. O ljubi Bog, čas bi bil že, da krščanski meč skrha turško sabljo! Po tem napadu so se kmetje splošno jezili nad gospodo in stanovi, da ne store nič proti Turkom in da jim gledajo skoz prste. Nekatere plemenitaše in viteze so celo obdolžili, da so skrivni zavezniki roparjev.«

Za izpremembo so napadli Turki l. 1477. in 1478. naše primorske pokrajine. Povod so dali Benečani, ki so se na Grškem in v Albaniji zapletli v vojsko s Turki. Sultan Mohamed je sklenil, da napade Benečane tudi na njihovi domači zemlji. Zato pošlje meseca oktobra Omarbega s 30.000 možmi na Furlansko. Seveda tudi Kranjski niso prizanesli. Benečani so postavili v obrambo celo vrsto okopov od izliva reke Soče do Gorice, zgradili so dva tabora pri Gradiški in Foljani in utrdili tudi most čez Sočo pri Gorici. Toda Turki so se hitro polastili mostu, preden so še Benečani zvedeli, da prihaja turška vojska. Nato izvabi Omar-beg beneškega kapitana Jeronima Novello iz utrjene Gradiške in ga popolnoma porazi. Beneške čete so bile razkropljene, Novello ubit. Sedaj se roparji razlijejo kakor hudournik po vsej prostrani Furlaniji. Skednji, hiše, gradovi, vasi, gozdovi, vse je gorelo. Ko je Benečan Sabel-

lico, ki je popisal te dogodke, s stolpa svoje graščine pri Vidmu gledal po rodovitnih planjavah svoje domovine, tedaj je bilo videti od Soče do Piave velikansko plamteče morje. Iz več kakor 100 vasi se je dvigal ognjeni zubelj proti nebu. — Posebno nas mora zanimati vest, da so Turki ob tem napadu posekali 3000 mož, ki so jih bili Benečani postavili za čuvarje ob gorskih sedlih in prelazih. Ne motimo se, če rečemo, da so bili ti nesrečni branitelji meje — beneški Slovenci.

In tako je šlo naprej leto za letom. Sedaj so bile te, sedaj one pokrajine glavno pozorišče turških bojev. Večinoma so Turki odpeljali svoj plen brez vsake ovire. L. 1475. so sicer združene čete kranjskih, koroških in štajerskih stanov napadle Turke ob reki Sotli, toda bile so preslabe nasproti turški premoči. Krščanska vojska je štela le 450 težko oboroženih vitezov, Turkov pa je bilo baje 12.000. Zato največje junaštvo ni ničesar pomagalo. Mnogo plemenitašev je bilo ubitih, drugi odpeljani v turško sužnost. — Šele l. 1483. je zadela turške roparje zaslužena kazen. Ko so se z 9000 vjetniki vračali domov proti Bosni, so jim Hrvatje in Srbi z nekaterimi kranjskimi plemenitaši zastavili pot pri potoku Onavici ob reki Uni. Ko jih turški paša zasluti, jim pošlje nasproti svojo prednjo stražo, ki je štela okoli 2000 mož. Vsi ti so padli pod krščanskim mečem. Zdaj se je polotil turške vojske velik strah. Osvobojeni jetniki so pozneje pripovedovali, kako so Turki v taboru na drog obesili sabljo in vedeževali, ali jim obeta srečo ali nesrečo. Toda mesec je bil krvav, postal je potem teman in črn. Prikazale so se na nebu tri zvezde, iz katerih je ogenj švigal na vojake, da so si prestrašeni lase rúvali iz glave in brade, na zemljo padali in drug drugega objemali. Drugi dan je krščanska vojska obsula turške čete in jih z vseh strani napadla. Turki so izkušali prodreti krščanske vrste in se rešiti, toda bilo je zaman. Večinoma so popadali pod krščanskim mečem. Paša in z njim 200 odličnih Turkov se je poskrilo med ujetimi kristjani, da si otmo življenje. Toda Hrvatje so jih ujeli in poslali ogrskemu kralju, jetnike pa osvobodili. Od sedem do osem tisoč Turkov, ki so zapustili Bosno, se jih je komaj toliko vrnilo domov, da so vest o strašnem porazu razglasili po Turčiji.

Najvažnejša posledica krščanske zmage ob Uni je bila ta, da več let potem Slovenci niso bili od Turkov nadlegovani. Šele l. 1491. čitamo o novem napadu, ki se je ponavljal tudi v naslednjih dveh letih.

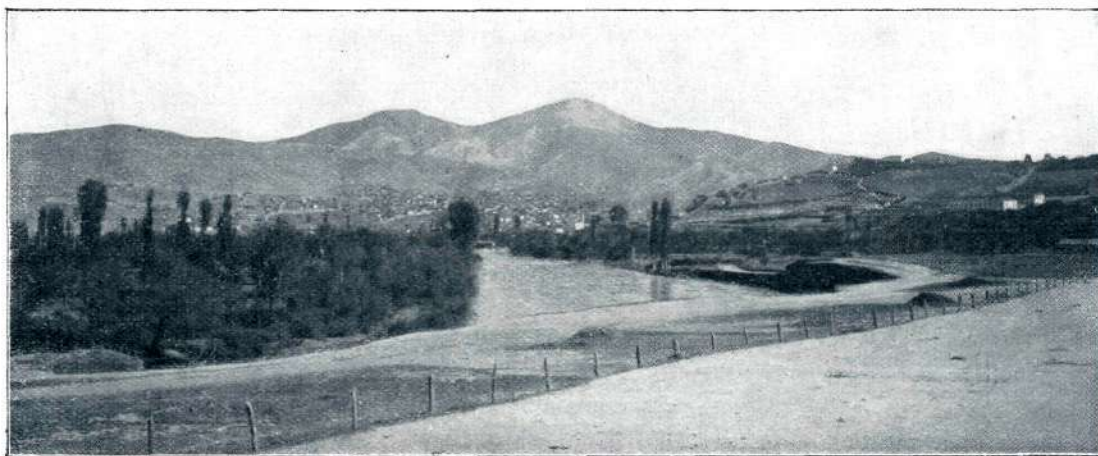
Po smrti cesarja Friderika III. so se razmere na bolje obrnile. Njegov naslednik Maksimilijan

je sklenil s sultanom Bajazetom premirje, da obvaruje svoje jugovzhodne dežele novih nesreč. Po Bajazetovi smrti pa so hude notranje krize oslabile moč Turčije, da ni mogla več nazunaj nastopati s tisto nasilnostjo, kakor v prejšnjih desetletjih. Zato so po usodepolnem 15. stoletju slovenske dežele dvajset let imele mir pred svojim najhujšim sovražnikom.

Nova vojna doba se je pričela pod sultanom Solimanom I., ki je bil menda najbojevitejši izmed vseh osmanskih vladarjev in čigar politični načrti so merili na pridobitev Ogrskega in samega Dunaja. Ko se je pričela vojska z avstrijskim vladarjem kraljem Ferdinandom, so dobile tudi slovenske dežele zopet navadne vsakoletne obiske turških roparskih čet. Meseca aprila l. 1522. so vdrli v dolino Pivke, cvetno nedeljo napadli župno cerkev v Slavini, kjer so bili ravno župljani zbrani

Turški boji so se v naših deželah le redkokrat izvojevali z rednim vojaštvom, večjidel je bilo ljudstvo navezano na lastno obrambo in samopomoč. Najboljše zavetje so našli ljudje za časa turških navalov v raznovrstnih trdnjavah, obzidanih mestih, utrjenih gradovih in drugih naravno ali umetno zavarovanih krajih. Ker turške čete niso imele s seboj težkih topov in drugega oblegovalnega orodja, zato niso rade izgubljale časa z dolgotrajnim obleganjem, temveč so si rajše poiskale žrtev in plena tam, kjer je bilo oboje laže dobiti. Po zgledu meščanov, ki so imeli zavarovana mesta, in plemiške gospode, ki je našla zavetje na svojih utrjenih gradovih, si je tudi kmečko ljudstvo po deželi začelo graditi svoje trdnjave, večjidel okoli cerkva, katere je hkrati s svojo svobodo in življenjem branilo proti Turkom.

Tako so nastali znameniti tabri.

VELES.

pri nedeljski sveti maši. Umorili so mašnika pred altarjem in mnogo drugih vernikov. Potem so drvili skoz Postojno, Cerknico, Ribnico, Kočevje in Hrvaško proti domu. O novih napadih čitamo l. 1528. in naslednjih letih. Vendar ti roparski pohodi niso bili več tako obsežni kakor v prejšnjem stoletju. Največ je trpela Dolenjska, zlasti Bela krajina in vzhodnje Štajersko okoli Radgone, Ljutomera in Ptuja.

Ko je cesar Ferdinand v brambo slovensko-hrvaških dežel osnoval Vojaško granico in celo vrsto trdnjav ob dolnji Savi in Dravi, se je tudi turško bojišče pomaknilo proti jugu. Slovenci so zdaj vzajemno s Hrvati stali na braniku avstrijskih dežel in branili zapadno krščansko kulturo proti polumesecu. Bitka pri Budačkih in zmagà pri Sisku (1593) sta dva najznamenitejša spomenika iz teh krvavih bojev. V naše dežele roparjem dohod ni bil več prost.

Beseda »tabor« ali »taber« je staronemškega izvora (tåber, angl. tower) in pomenja utrjen kraj, trdnjavo. — Na primernem kraju blizu vasi, na kakem nizkem griču ali pa sredi gozda so napravili trden stolp z močnim obzidjem, kamor so se ob času nevarnosti zatekli ljudje in spravili tudi svoje imetje. Največkrat pa so utrdili domačo cerkev z obzidjem, stolpi, rovi in nasipi. Da se je tabor mogel dalj časa držati, je imel prostorne shrambe za živila, skladišča in vodnjake. V zidovju in stolpih so bile napravljene strelne line. Branitelji in zapovedniki tem trdnjavam so bili navadno domači duhovniki ali plemiči iz okolice. Medtem, ko so mladeniči in možje stali na obzidju, streljali na Turke, kamenje in debela nanje valili, so starčki, žene in otroci klečali v cerkvi pred altarji, proseč Boga zmagà in rešitve. Gotovo so bili tabri mnogokrat priče velikega junaštva, o katerem nam žal zgodovina ničesar ne poroča. Večinoma se je

ljudstvo v njih z uspehom branilo proti Turkom, večkrat pa je našlo tudi smrt v plamenu goreče cerkve ali pod mečem sovražnikov.

Poleg tabrov, katerih razvaline nahajamo po mnogih krajih naše domovine, so bili še drugi spomeniki turške sile — kresovi.

Kresovi, ki so bili v starodavnih časih znamenja veselja in jih še dandanes v ta namen zažigamo, so bili za časa turških bojev za naše kraje značilna svarilna znamenja preteče nevarnosti. Kadar so plamteli na gorah, tedaj je naznanjal njih zubelj, da je Turek v deželi. Rabili so jih že ob prvih turških napadih. S časom pa so postala kresišča stalne stražnice, redno zastavljene s čuvarji, ki so morali ob preteči nevarnosti takoj dati znamenje prebivalstvu. Na določenih vrhovih je bilo nagromadenih več sto tovorov suhega lesa. Poleg gromade so stali nabasani možnarji. Ko je stražnik zagledal sovražne trume, je zažgal možnar in podkuril kres, ki je spravil pokonci vse prebivalstvo po okolici. Za prvim kresom se je za-

svetil drugi, tretji, in v par urah je vedela vsa dežela, da Turek zopet pleni po njej.

Po tristoletni hudi borbi je šele prenehala turška nevarnost ob avstrijski meji. Za Slovence ni bilo niti prej, niti pozneje tako usodne dobe, kakor je bila doba turških navalov. Bojevali so takrat krvav obupen boj za obstanek. Rane, ki jih je vsekala turški meč, pa se stoletja niso zacelile.

Kakor je »turška sila« s krvjo in solzami zapisana v povestnico slovenskega naroda, tako in še bolj je začrtana s krvavimi črkami v zgodovino drugih Jugoslovanov. Tamkaj so trajali boji še dalje kakor pri nas, več kot pet stoletij. Toda svetovna zgodovina je vendar tudi svetovna sodba. Turško nasilstvo je našlo strašno maščevanje pri Lozengradu, Kumanovem in Lüleh Burgasu. Polumeseč se nagiblje v zaton, balkanski narodi pa vstajajo iz petstoletnega mrtvila k novemu življenju. —

ZARJA ZADNJEGA VEČERA.

Zložil Silvin Sardenko.

Ker je ljubil svoje —
jih je ljubil do konca.
Sv. Jan. XIII. I.

Nocoj, Raboni, divna je nocoj pomlad,
Ti živa tajnost si v skrivnostni uri;
ne more dan zapreti zlatih duri,
odpreti noč ne more svojih tihih vrat.
Poglej, kako kipi pšenična nežna kal,
izvila se je komaj iz spomladnih tal!
Zakaj drhti, ko stopaš mimo nje nocoj?
Kako kipi na trti brst zeleni,
ogrel je komaj žarek ga rumeni!
Zakaj drhti, ko je korak začutil tvoj?

Molči Raboni. Dvanajsteri vsi molče.
Le terebinte z oljkami slovesen
pogovor šepetajo tajnoresen.
Apostoli v bojazni sklanjajo glavé.
Ah! ti šepeti tajni dušo ranijo:
»Raboni! Kaj ne greš nocoj v Betanijo?«
»Na Sion moram.«

Cedron, daj, zapri prehod!
Ni treba. Že je Mojster stopil čezenj:
na Sion žene večna ga ljubezen,
učence sveti strah za njim. Prelep sprevod!

Na Sionu pripravljen praznji je obed.
Kaj nisi rekel: Rad bi k mizi sedel,
velikonočno jagnje z vami jedel?
Zakaj nocoj tako zamišljen tvoj pogled?
Ne gledaš nas in vendar mili tvoj obraz
razkriva nam, da v srcu nosiš nas.

Zapojmo himno, Mojster! Glej, obed končan.
Še ni? Pšenični kruh in kelih z vinom
je nedotaknjen še pred božjim Sinom,
dotáknila se ga je komaj sveta dlan.

V desnici kruh, na ustnih vzdih, pogled v nebo.
O, ta pogled skrivnostno zmagoviti,
še Stvarnika bi mogel v stvar vkleniti.
In res! — Ta kruh — O Bog! —

In spet — »To moje je telo« —
»To kelih moje je krvi« —
Dovolj!

Več niti Bog ne more iz ljubezni zgolj.
Ti solnce, ki storiš, da trta sok rodi,
ki v živi cvet presnavljaš mrtvo grudo,
vse tvoje delo nič! — On kruh je — káko čudo! —
v telo — in vino v svojo izpremenil kri.

»Vzemite vsi!«
Kako? Boga nevredna stvar.
Daj angelom — in še si jih precenil.
Pa nam to sveto hrano bi namenil,
duhovno v sebe izpremenil nas? Nikar!
O, bratje, vem, nad čudom vera ostrmi,
a vedite, ljubezen združenja želi!
Z Evharistijo se na Božje je srce
ljubeče sklonil ljubljeni učenec,
in mimo src je dveh kipel studenec
ljubezni, ki se steka v večnosti morjé.

